

PM Artskyddsutredning groddjur

Sweco 2023

Sneden, Enköpings kommun

SWECO

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Bakgrund	4
Artskyddsförordningen	4
Områdesbeskrivning.....	5
Förutsättningar för groddjur.....	6
Habitatnätverksanalysen.....	8
Påverkan på bevarandestatus.....	12
Slutsats	13
Rekommendationer för att gynna groddjur i området.....	13

Sammanfattning

Enköpings kommun har beställt en artskyddsutredning kopplat till groddjur för ett 200 hektar stort område för detaljplaneprogram vid Sneden i Enköping.

Inom ramen för uppdraget har Sweco utfört habitatnätverksanalys för groddjur både för nuläget innan exploatering och efter utbyggnad av området för att undersöka hur stor påverkan planprogrammet kan få på groddjur och deras livsmiljö.

Sweco har utifrån analysen gjort bedömningen att den angöringsväg som planeras anläggas in till verksamhetsområdet påverkar både lekvatten och livsmiljöer av framför allt den strikt skyddade arten större vattensalamander negativt, vilket utlöser förbuden i artskyddsförordningens § 4a punkt 4.

För att undvika att förbuden aktiveras föreslår Sweco att en annan lösning på angöringsväg arbetas fram på en ny plats eller att skyddsåtgärder i form av nya lekvatten och landmiljöer i nära anslutning till det befintliga lekvattnet anläggs. Först när större vattensalamander koloniserat de nyskapade livsmiljöerna kan det befintliga lekvattnet läggas igen och vägen anläggas.

Bakgrund

Sweco har på uppdrag av Enköpings kommun utfört en artskyddsutredning för groddjur i området för detaljplaneprogrammet Sneden. Områdets geografiska placering och utbredning illustreras i figur 1.

Artskyddsutredningen utreder förutsättningarna för det detaljplaneprogram för exploatering av 200 hektar närliggande naturmark gentemot artskyddsförordningen gällande groddjur.

Inom ramen för uppdraget har Sweco utfört habitatnätverksanalys för groddjur både för nuläget innan exploatering och efter utbyggnad av området.

Artskyddsförordningen

Artskyddsförordningen (2007:845) implementerar EU:s art- och habitatdirektiv (92/43/EEG) och fågeldirektiv (79/409/EEG) i svensk lag.

Artskyddsförordningen omfattar även arter som var fridlysta i Sverige före EG-inträdet och som inte ingår i något av direktiven. 4–9 §§ artskyddsförordningen beskriver bestämmelserna om skydd.

Artskyddsförordningen stammar från 8 kap. miljöbalken, och är även en precisering av 2 kap. miljöbalken (MÖD 2013:13).

Plan- och bygglagen (PBL) och miljöbalken (MB) gäller parallellt. En åtgärd som godtagits enligt PBL uppfyller inte automatiskt MB:s krav (Boverket, 2015). Artskyddsförordningen gäller alltid, oberoende om den särskilt nämnts eller inte i till exempel ett prövningsärende (Prop. 2008/09:144 sid. 14). Den fysiska planeringen enligt PBL ska vara så förutseende och ha en sådan bärkraft att den håller gentemot MB:s krav (Boverket, 2015). För att en detaljplan inte ska riskera att bli ogenomförbar bör därför artskyddsförordningen alltid hanteras i ett tidigt skede i en planprocess.

Enligt artskyddsförordningens 4a § som gäller för andra djur än fåglar är det förbjudet att, i fråga om sådana vilt levande djurarter som har markerats med N eller n i bilaga 1,

1. avsiktligt fånga eller döda djur,
2. avsiktligt störa djur, särskilt under djurens parnings-, uppfödnings-, övervintrings- och flyttperioder,
3. avsiktligt förstöra eller samla in ägg i naturen, och
4. skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplatser.

Enligt 4a § 4 punkten artskyddsförordningen skyddas arternas fortplantningsområden och viloplatser (d.v.s. livsmiljöer och platser de använder för vila, övervintring och sömn) och gäller oavsett planens avsiktlighet. Skyddet gäller även då djuren inte befinner sig där, så länge livsmiljöerna håller en viss kvalitet och nyttjas regelbundet. Födosöksområden nämns inte men kan, beroende på art, ingå. Livsmiljöerna definieras för varje art för sig.

För att avgöra var gränsen går för skada på en livsmiljö, bedöms påverkan på den kontinuerliga ekologiska funktionen för de skyddade arter som nyttjar livsmiljön. Om de ekologiska funktioner som de skyddade arterna behöver upprätthålls kontinuerligt, d.v.s. förblir samma innan, under tiden och efter genomförda åtgärder, nås aldrig gränsen för skada. Av de i området påträffade

groddjursarterna har åkergroda och större vattensalamander det starkare skyddet då den omfattas av 4a § artskyddsförordningen.

Skyddsåtgärder kan vara ett alternativ när en verksamhet skadar eller förstör delar av en plats för fortplantning eller vila. Platsen bör till följd av vidtagna skyddsåtgärder förbli av minst samma storlek och behålla minst samma kvalitet för den berörda arten. En sådan skyddsåtgärd kan vara att utöka platsen eller skapa nya habitat på eller i direkt funktionellt samband med en plats för fortplantning och vila som motvikt mot förlust av delar av platsen.

Enligt 6 § artskyddsförordningen är det förbjudet att döda, skada, fånga, samla in eller ta bort eller skada ägg, rom, larver eller bon, för sådana djur som anges i artskyddsförordningen bilaga 2.

I en dom i Mark- och Miljööverdomstolen från 2016 (MÖD 2016:1) slår man fast att det "krävs en risk för påverkan på den skyddade artens bevarandestatus i området för att utlösa förbud", enligt 6 § artskyddsförordningen.

Områdesbeskrivning

Ett planprogram för verksamhetsområde är under framtagande i nordöstra utkanten av Enköpings tätort. Det cirka 200 hektar stora programområdet utgörs av oexploaterad skogsmark och ligger norr om väg 55, mellan befintligt verksamhetsområde Enköpings företagspark, Sneby bergtäkt och öppet odlingslandskap i nordost.

Området för detaljplaneprogrammet består till ungefär en tredjedel av ett av Naturvårdsverket utpekat våtmarksobjekt med låga naturvärden och tre utpekade nyckelbiotoper. Inom programområdet finns ett våtmarksområde som länsstyrelsen har identifierat inom ramen för nationella våtmarksinventeringen (VMI). VMI för Uppsala län publicerades 1986 (Inventering av våtmarker i Uppsala län 1. Rapport och bearbetningar År 1986 Meddelande från planeringsavdelningen Länsstyrelsen Uppsala län Nr 1 ISSN 0280-0942). Våtmarksobjektet bedömdes ha låga naturvärden (klass 4, lägsta klassningen). Våtmarken beskrivs i VMI som "våtmark av obestämbar typ p g a ingrepp". Vidare anges i rapporten Area 37 ha (varav våtmark 34 ha) och att ingrepp utgörs av dikning med stark generell hydrologisk påverkan, stark störning. Våtmarksområdet har innan dikning utgjorts av låglänt fuktig skogsmark, sumpskogar som sannolikt tidigare kan ha varit öppnare genom bete och slåtter. Den låglänta skogsmarken har skogsdikats under mitten av 1900-talet och idag återstår skogliga våtmarker med bitvis kraftigt påverkad hydrologi. En av nyckelbiotoperna (99014) består av en gransumpskog med rikligt med död ved och stor andel senvuxna träd, en annan av nyckelbiotoperna (85674) består av en kalkbarrskog med rik markflora och den tredje nyckelbiotopen (130558) består av barrskog med grova träd. Inga utpekade vattensamlingar för groddjur förekommer inom området för detaljplaneprogrammet och inga kända fynd av groddjur finns inrapporterat. I områdets närhet finns pågående verksamheter i form av en bergtäkt, återvinningsanläggning, skyttebanor och gasanläggning samt flera vattensamlingar, främst kring bergtäkten och avfallsanläggningen. Groddjur har observerats i flera vattensamlingar i områdets närhet i bergtäkten, i en vattensamling mellan gasanläggningen och skyttebanan och i en lakvattendamm vid avfallsanläggningen. Dock är fynden vid avfallsanläggningen från 2007. Från 2017 finns negativa eDNA fynd. Lakvattendammen har fortfarande egenskaper som är attraktiva för groddjur och sannolikt nyttjas dammen av groddjur även om inga sentida fynd finns inrapporterade till artportalen.

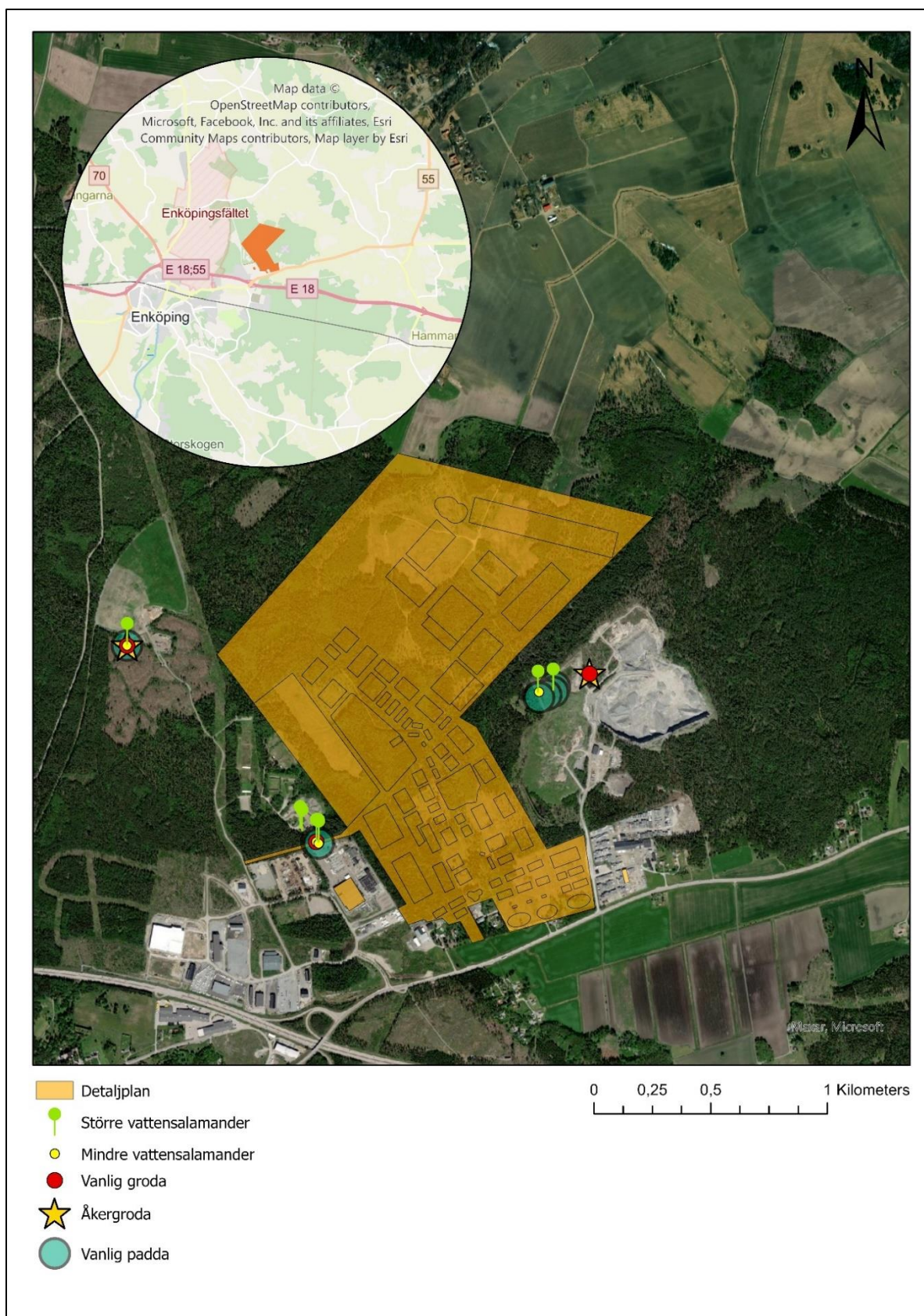
Under senare tid har stora delar av området för planprogrammet avverkats och stora delar av våtmarksobjektet och de tre nyckelbiotoperna består av kalhygge.

Förutsättningar för groddjur

Inom området för detaljplaneprogrammet har flera groddjursarter noterats i en spontant uppkommen vattensamling mellan en skyttebana och en gasanläggning i det som är tänkt utgöra angoringsväg till det nya verksamhetsområdet. Vattensamlingen utgör lekvatten för den strikt skyddade arten större vattensalamander tillsammans med mindre vattensalamander, vanlig groda och vanlig padda (Figur 1). Lekvattnet håller vatten hela året och har grunda strandkanter som är lämpliga ägglägningsplatser med undervattensvegetation. Lekvattnet är dessutom beläget solbelyst vilket gör att lekvattnet har bra kvalitet för reproduktion. Landmiljön kring lekvattnet består bland annat av solbelysta skogsbryn med ställvis blockrik mark och mindre höjder med berghällar och skrevor som skapar goda förutsättningar att utgöra övervintringsmiljöer för groddjur. I övrigt har inga andra groddjursobservationer gjorts inom området för planprogrammet och några lämpliga groddjurslokaler med lekvatten verkar inte förekomma.

I nära anslutning till området för planprogrammet finns fynd av alla fem för landskapet förekommande arterna: större vattensalamander, mindre vattensalamander, vanlig groda, åkergroda och vanlig padda. De identifierade groddjursförekomsterna har sin tyngdpunkt kring en befintlig bergtäkt där flertalet vattensamlingar har uppkommit på grund av verksamheten. Bland annat åkergroda och större vattensalamander tycks ha starka populationer här. Marken kring bergtäkten har gott om lämpliga livsmiljöer för groddjur i form av flera sammanhängande småvatten, blockig markstruktur och våtmarker. Groddjur har även noterats kring en avfallsstation nordväst om området för detaljplaneprogrammet.

Spridningsmöjligheterna för groddjur i trakten kring området för planprogrammet är begränsat söderut av väg E18 och till viss del västerut bland annat på grund av gasanläggning och övriga industrier. I norr och i öster angränsar området för planområdet till skogsmark som övergår till odlingsmark, vilket skapar vissa spridningsbegränsningar. Området mellan groddjursförekomsterna vid skyttebanan och bergtäkten består i nuläget av skogsmark med inslag av fuktiga partier, vilket ger förutsättningar för genetiskt utbyte mellan de olika populationerna.

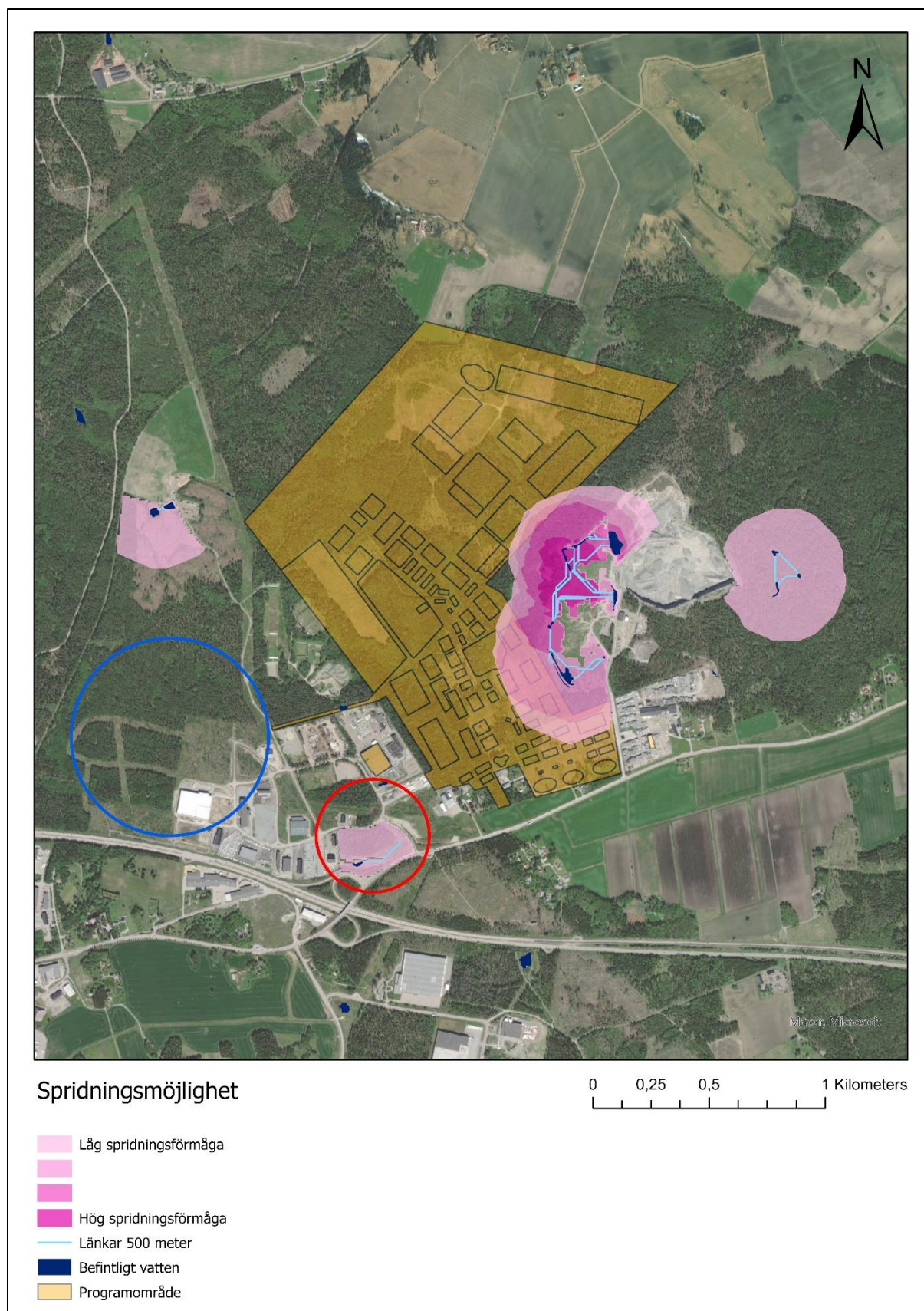
Figur 1. Artfynd i anslutning till detaljplaneområdet. Angöringsvägen in till verksamhetsområdet utgörs av en smal gul kil i kartan från befintlig väg och genom lekvattnet för groddjur.

Habitatnätverksanalysen

I habitatnätverksanalysen har kända småvatten använts som objekt från vilka spridning av groddjur sker. I analysen har hela området för detaljplaneprogrammet antagits bli hårdgjorda ytor eller ytor utan vegetation. I ett första steg har ett nulägesscenario tagits fram. I detta nulägesscenario har ett antagande gjorts att groddjur rör sig maximalt 500 meter från sitt lekvatten. Detta illustreras i figur 2. I dagsläget kan antas att groddjur kan röra sig inom detaljplaneområdet men att spridningsmöjligheterna är relativt låga. Inga lekvatten finns inom området för detaljplaneprogrammet. Ju mörkare rosa färg i kartan desto mindre motstånd för arten att sprida sig. De röda linjerna i kartan representerar så kallade länkar. Dessa länkar illustrerar modellerade spridningsvägar mellan lekvatten med minst motstånd för groddjur. Modellen visar på att i dagsläget förekommer ett kärnområde som består av flertalet vatten med konnektivitet i anslutning till området för detaljplaneprogrammets sydöstra del. I övrigt förekommer vatten som är relativt isolerade med låga spridningsmöjligheter.

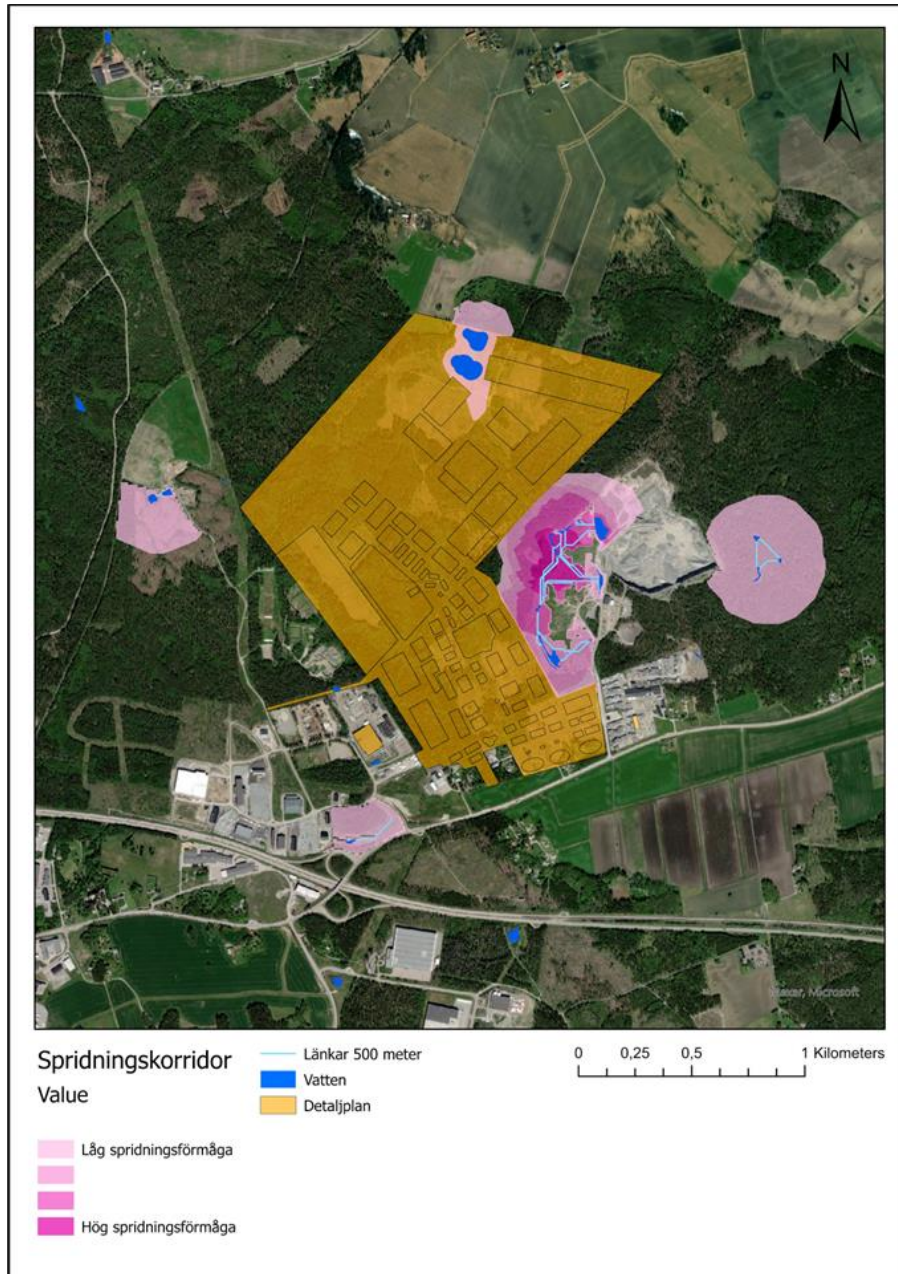
I figur 2 visas en blå ring som symboliserar nyttillkomna dagvattendammar som visat sig innehålla stora mängder grodor och salamandrar. Dessa har inte inkluderats i GIS-analysen då det är information som tillkommit efter utförd analys. Den nya informationen innebär att det finns ytterligare spridningsvägar västerut än vad analysen visar.

Dammen inom den röda ringen är vid tidpunkt för framtagande av denna rapport under exploatering och kommer inte att finnas kvar. Det innebär att det inte kommer att finnas några spridningsvägar i de södra delarna av området i framtiden, som analysen nu visar.

Figur 2. Nulägesanalys för spridning av groddjur. Maximal spridning 500 meter.

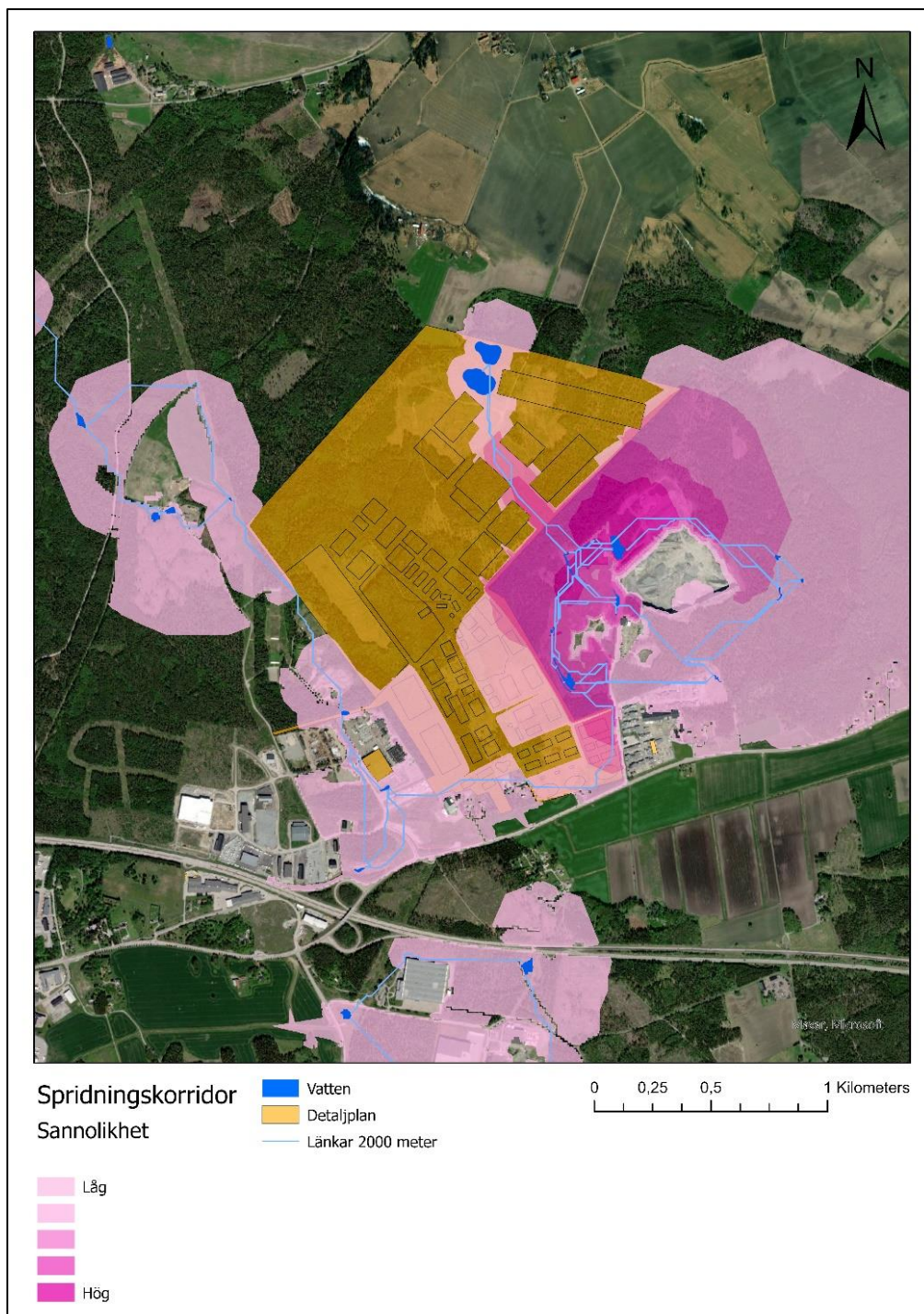
I figur 3 visas resultatet av spridningsanalysen för scenariot efter utbyggnad av området. Även i detta fall gäller antagandet att groddjur rör sig 500 meter från sitt lekvatten. En del av ytan som innan utbyggnad innefattade låg spridningsförmåga har här försvunnit. Sammanlänkade områden, alltså lekvatten med spridningsmöjlighet sinsemellan, är fortsatt bibehållna. I områdets norra del behöver dagvatten fördröjas i nya dammar som kommer att anläggas ungefär enligt kartbilden. Dessa bidrar till nya livsmiljöer som dock blir relativt isolerade miljöer vid antagandet att groddjur sprids max 500 meter från lekvatten.

Figur 3. Resultat av habitatnätverksanalys. Maximal spridning 500 meter.

I figur 4 visas resultatet av spridningsanalysen för scenariot efter utbyggnad av området. I detta fall gäller antagandet att groddjur rör sig 2000 meter från sitt lekvatten. I detta scenario ses de nya dagvattendammarna svagt ihopkopplade med livsmiljöerna i sydväst. Även de utspridda mer isolerade vatten har som förväntat en högre konnektivitet. Antagandet om att groddjur rör sig 2000 bygger på att juvenila individer vandrar i väg för att finna nya miljöer innan de blir könsmogna, vilket inträffar efter två till tre år. Detta är alltså inget allmänt beteende för groddjur att förflytta sig så långt, men det illustrerar att ett visst genetiskt utbyte ändå kan förekomma under enstaka levnadsår.

En viss spridning illustreras in i planområdet. Denna spridning in i området blir olika baserat på att motståndet är olika stort. Motståndet inom planområdet varierar med placering, storlek på byggnader, grönytor och kulvertar.

Figur 4. Resultat av habitatnätverksanalys. Maximal spridning 2000 meter.

Påverkan på bevarandestatus

Planprogrammet utlöser förbuden i artskyddsförordningen på grund av att angöringsvägen in till verksamhetsområdet går genom ett befintligt lekvatten för större vattensalamander. Större vattensalamander skyddas av 4a § artskyddsförordningen vilket, enligt paragrafens punkt 4, innebär att artens livsmiljö inte får påverkas negativt. För att undvika förbuden bör nya lekvatten skapas och större vattensalamander konstateras använda lekvattnet innan befintligt lekvatten kan läggas igen

och angöringsvägen anläggas. Skyddet i 4 § punkt 4 är så pass starkt att dispens från förbuden kräver att verksamheten har ett överskuggande allmänintresse, något som Sweco bedömer inte är aktuellt för planprogrammet.

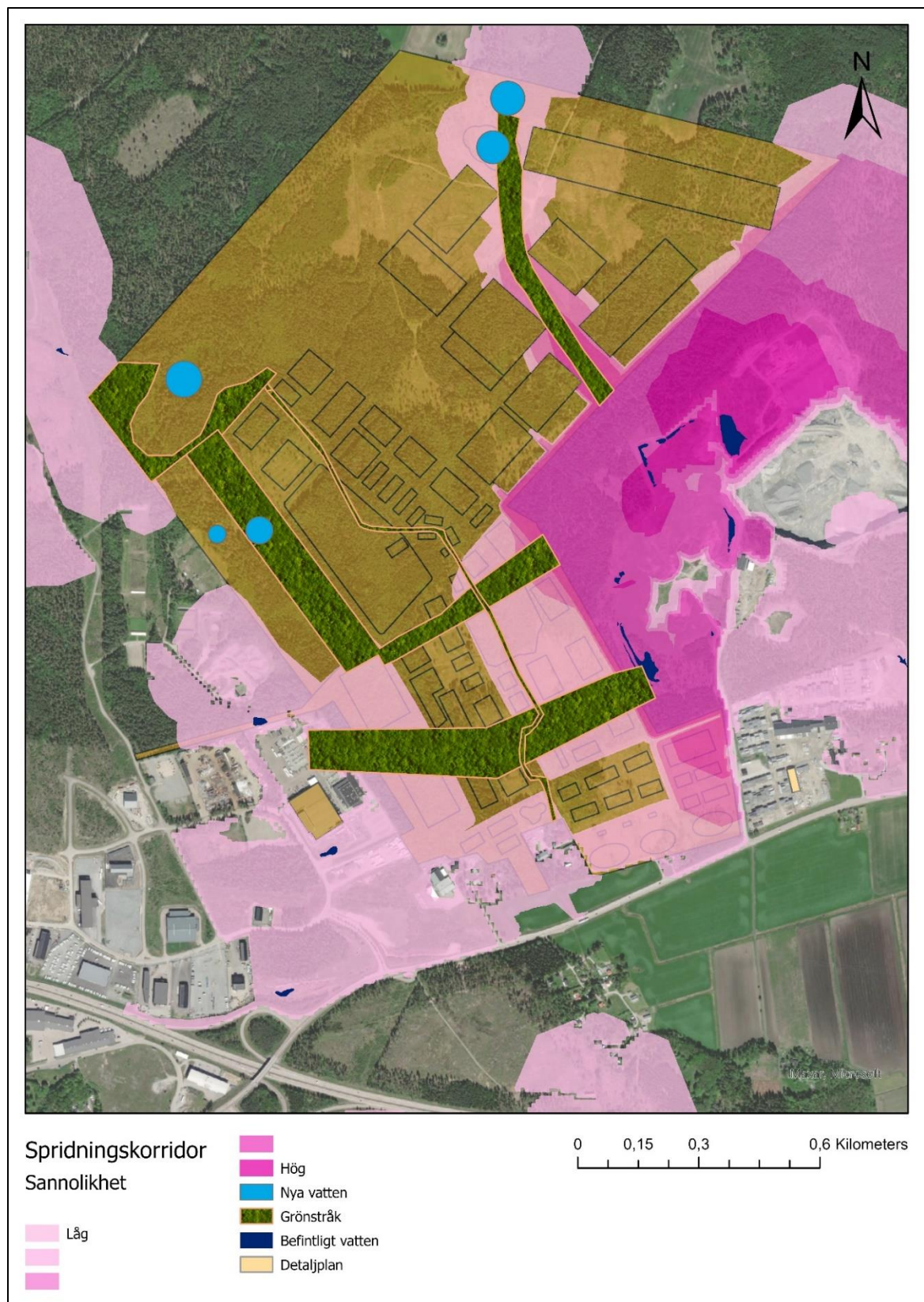
Förutsatt att den planerade vägdragningen genom lekvattnet mellan skyttebanan och gasanläggningen inte genomförs gör Sweco bedömningen att ingen påverkan på någon arts bevarandestatus kommer att ske till följd av utbyggnaden. Bedömningen grundas på att inga hemområden, det vill säga lekvatten och ytor för födosök och vila, förstörs i någon betydande omfattning av planprogrammet. Ej heller påverkas konnektiviteten i större utsträckning av planprogrammet. Utifrån scenariot där groddjur antas röra sig runt 500 meter från lekvatten, vilket troligtvis är det mest förekommande rörelsemönstret, blir det till viss del en förlust av areal med låg sannolikhet för spridning. De dagvattendammar som anläggs i norra delen bidrar till nya livsmiljöer och genom en smart planering med gröna stråk genom planprogramsområdet kan ett visst utbyte av individer mellan norra och södra delen ske, vilket skulle gynna groddjuren i området. Att planera in ett grönt stråk i planprogrammet mellan vattensamlingarna i bergtälten och lekvattnet vid skjutbanan skapar förutsättningar för spridning av individer och genetiskt utbyte mellan groddjurspopulationer i öst-västlig riktning genom planprogrammet.

Slutsats

Den planerade angöringsvägen in till verksamhetsområdet kommer att utlösa förbuden i artskyddsförordningen. För att undvika förbud rekommenderar Sweco att angöringsvägen anpassas så att det befintliga lekvattnet inte påverkas negativt. I övrigt bedömer Sweco att den påverkan på groddjurspopulationerna som kan komma att ske inte är av sådan grad att förbud enligt artskyddsförordningen utlöses. Mot bakgrund av kunskap om området och artförekomster samt habitatnätverksanalysen ses ingen tydlig påverkan som skulle riskera att skada någon population på ett betydande sätt.

Rekommendationer för att gynna groddjur i området

Modelleringarna som ligger till grund för denna artskyddsutredning har som tidigare nämnts antagit att hela området hårdgörs. Om den västra kanten i området för detaljplaneprogrammet skulle undantas från att hårdgöras och i stället bevaras som skogsmark skulle en starkare konnektivitet råda än vad som framgår i dessa modeller (Figur 5). Detsamma gäller om det vore möjligt att behålla någon form av grönstråk i områdets södra del vilket skulle binda ihop det stora kärnområdet vid bergtälten med fler småvatten och underlätta spridning i öst-västlig riktning. Sådana grönstråk gynnar inte enbart groddjurs utan kan fungera som en spridningslänk även för mindre däggdjur och till viss del fåglar. Stråken kan designas som grönblåa band genom programområdet och även skapa förutsättningar när intilliggande områden ska detaljplaneras. Viktiga strukturer är högvuxen gräsmark, fuktområden och slingrande diken, bärande och blommande träd och buskar som skapar ledstrukturer och skydd.

Figur 5 Förslag på gröna stråk som underlättar spridning av groddjur men även gynnar biologisk mångfald